

МАНЕВАР У НАПАДНОЈ ОПЕРАЦИЈИ СНАГА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

Раде В. Славковић, Бранко Б. Шипка и Јадранко К. Јукић,
Универзитет одбране у Београду, Војна академија,
Школа националне одбране, Катедра оператике

По свом предмету проучавања овај рад је, пре свега, производ анализе и размишљања о маневру јединица Копнене војске у нападној операцији, акцентом на појашњени су облик маневра, коришћење земљишта за маневар, утицај маневра на заштиту јединица Копнене војске, као и сам успех у извођењу нападне операције.

Маневар представља умешно коришћење покрета и ватре ради довођења сопствених снага у повољнији положај у односу на непријатеља на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. У свим условима извођења нападне операције стратегијски маневар представља комбинацију различитих облика маневра на оперативном и тактичком нивоу. Поред физичке, значајна је и морална димензија маневра која се огледа у ефекту који на непријатеља има сазнање да су јединице у покрету и дејству. Адекватно и правилно одабран облик маневра у нападној операцији имаће кључну улогу и изузетан значај за постизање успеха у овој борбеној операцији. Применом целисходног маневра у највећој мери могуће је елиминисати одређене предности непријатеља.

Кључне речи: *маневар, маневарска способност јединице, облик маневра, нападна операција*

Увод

Савремени борбени услови истичу потребу да јединице Копнене војске (КоВ) задатке у нападној операцији извршавају за што краће време, како би се, поред добитка у времену, смањили губици и сачувала борбена способност ових јединица. Брзина напредовања у нападној операцији представља темпо напада.¹ Појам „темпо напада“ је прво што је потребно схватити, како би се маневарска теорија разумела. Темпо напада јединица КоВ у основи зависи од: снаге непријатељеве одбране, дубине задатка који ове јединице треба да остваре, снаге ватре (ударне моћи) и покретљивости ових јединица. Покретљивост јединица КоВ-а уско је пове-

¹ Темпо напада је просечна (средња) брзина кретања тактичких и оперативних јединица у нападу. Израчунава се тако што се одстојање од полазног положаја (линије развоја) до објекта напада (циља) којим се овлађује подели са укупним планираним или утрошеним временом за његово савлађивање. (Војни лексикон, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 616).

зана са маневарским могућностима јединица,² односно обликом маневра који ће јединица применити у нападној операцији сходно својој мобилности, проходности земљишта и метеоролошким условима. Ватра је основно средство за наношење губитака непријатељу, а покретом се савлађује простор у зони (на правцу) напада. Јединице КоВ-а се покретом доводе у повољнији положај у односу на непријатеља, односно стварају се најповољнији услови за остваривање најефикасније ватре. Повезаном применом ова два елемента остварује се удар којим се упада у одбрамбену зону (рејон) непријатеља са фронта, бокова, из ваздушног простора и позадине, где се у блиској борби (боју) уништава жива сила и борбена средства непријатеља. Данашња савремена борбена средства Копнене војске, а пре свега савремено аутоматско пешадијско, артиљеријско наоружање, масовна употреба и карактеристике оклопних јединица омогућавају једновремено дејство по свим објектима у одбрамбеној зони (рејону) непријатеља, док мобилност, односно покретљивост ових јединица знатно утиче на повећање ватрене моћи. Комбинација ова два елемента (ватра и покрет) јединицама Копнене војске омогућава смелије ударе, као и брже и дубље продоре у зоне (рејоне) одбране непријатеља. Избором одговарајућег облика маневра, умешним коришћењем земљишта и начина ватреног дејства који у одређеним условима највише одговара јединици Копнене војске, као и избору времена и зоне (правца) напада, преотима се и задржава иницијатива од непријатеља. Познато је да је већина победника у биткама, где је почетни однос снага био у разумним оквирима, била она страна која је на неки начин преотимала иницијативу од непријатеља и успела да је задржи до краја битке. Најчешће се иницијатива успешно пружимала и задржавала помоћу маневра. Предност да се бира време, зона (правац) и објекат напада и примени адекватан облик маневра у нападној операцији омогућава ефикасно и рационално ангажовање снага и средстава родова Копнене војске. С тим у вези, потребно је познавати облике маневра и какав утицај маневар има на заштићеност јединица Копнене војске и темпо напада, односно, знати начин реализације појединих облика маневра у зависности од карактеристика земљишта, јачине и снаге одбране непријатеља, тј. формирање оперативног борбеног распореда јединицама КоВ-а за нападну операцију ради реализације планираног маневра.

Облици маневра снага КоВ-а у нападној операцији

Најраније капитално дело из теорије ратовања, написано највероватније још у четвртном веку пре наше ере, готово извесно је Сун Цу-ова „Ратна вештина“ (на кинеском „*Ping Fa*“) у којој се наводи да физиономија једне армије подсећа на воду.³

² Маневарска способност је могућност јединица, борбених и других средстава за организовано и брзо извршење покрета са једног места на друго, престројавање оперативног борбеног распореда и премештање тежишта дејства и ватре са једног на други правац. (Војни лексикон, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 272).

³ Туд воде је да избегава висове и да хита према низинама. Када се нека брана провали, ослобођена вода јурне неодољивом снагом. Физиономија једне армије подсећа на воду... Избегавајте непријатеља тамо где је најјачи, а нападајте га на најслабијем месту и слично води нико вам се не може супротставити.

Доктрина Копнене војске је основни доктринарни документ који дефинише опште опредељење о организовању, припремању, употреби и обезбеђењу Копнене војске за извршавање додељених мисија у миру, ванредном и ратном стању. Овај наведени документ такође дефинише да: „Копнена војска на основу својих дефинисаних задатака изводи операције (борбене и неборбене активности) кроз следеће садржаје: командовање и руковођење, дејства и противдејства, обезбеђења у операцији, маневар, борбену подршку, заштиту снага и цивилно-војну сарадњу”. Уочавамо да је *маневар* садржај извођења операције. Због тога одмах треба одговорити на питање; „Шта је то маневар”?⁴ При извођењу нападне операције јединице родова Копнене војске могу да примењују следеће облике маневра: *обухват* (једноструки и двоструки), *вертикални маневар*, *обилазак*, *пробој* и *фронтални напад*. Наша борбена правила и уџбеници,⁵ како ранија (написана 1976. године) тако и новија (Правило бригада КоВ 2014. године), третирају следеће облике напада: *бочни*, *обилазни*, *обухватни напад*, *напад из позадине* и *фронтални напад*.

Пошто овај рад представља анализу маневра у нападној операцији читалац се може довести у дилему: „*Да ли су облик маневра и облик напада исто, или је то само игра речи, различит термин за исту појаву*”? Одговор на ово питање наћи ћемо у дефиницији маневра, односно удара. Облик маневра *опредељен је начином (правцем) ангажовања главних снага*, а облик напада *правцем где се остварује тежиште удара* у нападној операцији. По овом објашњењу облик маневра и напада у суштини представљају исто и опредељује их начин ангажовања снага, односно ангажовања снага за остварење главног тежишног удара. Међутим, овај закључак донекле треба изменити. Напад из позадине у одређеним ситуацијама може донети крупне резултате и онда када по броју и јачини ангажованих јединица Копнене војске не представља напад главних снага у операцији. Значи, суштину опредељења облика маневра и напада у нападној операцији јединица КоВ-а, поред *начина ангажовања главних снага треба да представља и резултат* који се постиже маневром, нарочито ако се он изведе изненадно, смело и одлучно, чиме се, поред материјалних резултата, постижу крупни морални ефекти и најбрже нарушава систем и стабилност непријатељеве одбране. Једном речју, обликом маневра у нападној операцији остварује се основна идеја борбе (боја), изражава и преноси тежиште борбених дејстава, постиже изненађење, спречавају изненадна дејства непријатеља, задржава иницијатива и обезбеђује заштита сопствених јединица од непотребних губитака. Ако разматрамо облике маневра у нападној операцији у односу на нивое оружане борбе (борбу, бој и битку) онда је сваки облик маневра у боју и битки истовремено и *комбинован* са више обележја разних облика маневра током извођења борби,⁶ при чему је један доминантан у току извођења и може се мењати.

⁴ *Маневар* организован и усклађен покрет снага и средстава у припреми и извођењу борбе на копну, мору и у ваздушном простору. (Војни лексикон, Београд: Војноиздавачки завод, 1981, стр. 271).

⁵ Група аутора, Тактика борбена дејства тактичких јединица КоВ ЈНА и територијалне одбране (Београд: Војноиздавачки завод, 1981, стр. 104).

⁶ *Борба* је основни ниво оружане борбе у којем се, начелно, ангажују снаге величине одељења, вода, чете – батерије и батаљона–дивизиона, ради извршења задатка ограниченог по циљу, простору и времену трајања. (Доктрина операција, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2012, стр. 14).

Обухватни облик маневра начелно изводе јединице (главним снагама) Копнене војске у нападној операцији, на један или оба бока непријатељевог оперативног борбеног распореда. Изводи се у комбинацији и непосредној ватреној и тактичкој вези са снагама које нападају са фронта и у садејству са снагама у позадини непријатеља. Снаге за извршење обухвата начелно се образују од брзо покретних борбених снага Копнене војске, које могу остварити висок темпо напада, начелно оклопне јединице (тенковски и механизовани батаљони) бригаде КоВ-а, док на помоћном правцу напада нападају помоћне снаге (пешадијски батаљони) које покретом и ватреним дејством вежу снаге непријатеља, наносећи му што веће губитке. Примењује се када су један или оба бока непријатеља откривени у почетку напада или онда када постоји слободан простор у непријатељевој зони одбране после фронталног пробоја који изводе главне снаге. Дубина обухвата зависи од: јачине и састава снага које дејствују у позадини (нападају из позадине), карактеристика земљишта и засићености непријатељеве одбране против оклопним средствима. Обухват се обично изводи на снаге непријатеља до дубине прве фазне линије (снаге првог оперативног борбеног ешелона непријатеља), при чему снаге које нападају из позадине треба да разбију снаге резерве непријатеља или брзопокретне јединице другог оперативног борбеног ешелона непријатеља и онемогуће им противнапад – противудар. Ако посматрамо обухватни напад као покрет јединица у односу на непријатеља, онда се јединице које врше обухватни маневар у односу на непријатеља крећу косо. Услови заштићености јединица у овом облику маневра су слабији у односу на друге, па се, на пример, површина тенка као циља повећава и износи 7 до 9 m², јер се непријатељу, поред чеоне стране тенка, излаже и део бока. То значи да у овом облику маневра јединице КоВ-а, поред фронта, непријатељевој ватри излажу и бокове, односно крила. Овај недостатак у овом облику маневра унеколико се компензује тиме што је непријатељу отежано гађање, јер се мења и правац и даљина гађања. Услови за ватрено дејство сопствених јединица у овом облику маневра су најнеповољнији, јер се у току гађања стално мења правац и даљина, чиме се повећава време за отварање ватре, као и могућност грешака у нишањењу. Кад год је то могуће, у нападној операцији, и поред наведених недостатака, треба примењивати обухват, јер се овим обликом маневра обезбеђује изненађење и непрекидно дејство на крилима и у позадини непријатеља, водећи рачуна да се непрестано врши обезбеђење сопствених бокова (крила). Оно се врши снагама за извиђање, артиљеријском ватром и запречавањем. Покрете јединица КоВ-а у овом облику маневра треба изводити максималном брзином, користећи заштитна својства земљишта и подршку артиљеријско-ракетних јединица.

Вертикални маневар је облик маневра у којем се јединице КоВ-а у нападној операцији превозе помоћу ваздухоплова (хеликоптерима, транспортним авионима) и убацују у дубину оперативног борбеног распореда непријатеља, а извршавају сличне или исте задатке као и када се убацују копненим путем. У овом облику маневра ангажује се велики број ваздухопловних средстава⁷ (првенствено хеликоптера). То захтева добру координацију активности команде јединице Копнене војске са

⁷ По начелима ОС САД, за десантирање батаљона потребно је 118 до 136 хеликоптера различите намене – дубина б/р 52–82 km, а само ТрХ 20 km.

командом Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране, као и непрекидно прикупљање података о ситуацији у зони операције, зони утицаја и зони интересовања. Начелно се изводи у комбинацији са обухватним или обилазним обликом маневра. Снаге за извршење вертикалног маневра начелно се образују од тзв. „сталних борбених састава” (Специјална бригада КоВ – падобрански батаљон)⁸ или од „привремених борбених састава” осталих борбених снага КоВ-а (пешадијских или механизованих батаљона). Треба имати у виду да су, као по неком неписаном правилу, „привремени борбени састави” борбених снага КоВ-а за овај облик маневра неувежбане, па их је у току припреме за нападну операцију потребно дообучити – увежбати за извршење планираних задатака, при чему основно обележје њиховог начина дејства треба да буде *изненађење, брзина, дрскост, смелост и упорност*. У овом облику маневра снаге за вертикални маневар у садејству са снагама које дејствују са фронта, снажним ватреним дејствима врше раздвајање непријатељевих снага, прекидају му систем командовања, комуникација и снабдевања, чиме се слама воља непријатељевих снага за даљим отпором и услед великих губитака приморавају на предају.

Начелно, снаге које изводе вертикални маневар у нападној операцији се могу ангажовати за:

- заузимање и држање важних објеката у зони одбране непријатеља, ради обезбеђења бокова главних снага у нападу;
- брзо савлађивање – обилазак препрека и јаких упоришта одбране непријатеља;
- заузимање и држање објеката важних за даљи развој напада (прелази преко водених препрека, комуникацијска чворишта, превоји, теснаци);
- блокирање – окружење и изолација дела снага непријатеља, начелно резерве;
- напад на комадна места, центре везе, логистичке елементе непријатеља, ради дезорганизације руковођења и командовања и система логистичке подршке;
- уништење артиљеријско-ракетних средстава (на ватреним положајима, пољска складишта муниције);
- везивање снага непријатеља у одређеним рејонима и онемогућавање прегруписавања, извлачења снага и организације одбране по дубини;
- уништавање и неутралисање хелидрома, елемената ваздушног осматрања и јављања и других елемената инфраструктуре снага Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране непријатеља.

При планирању и организовању вертикалног маневра у нападној операцији јединици која се десантира команда јединице одређује *десантни рејон (зону)* чију структуру начелно чине: *рејон базирања ваздухопловних снага, очекујући рејон јединице која се десантира,⁹ рејон укрцавања, маршрута лета и рејон искрцавања.*

Рејон базирања ваздухопловних снага начелно се налази на 20 до 50 km или 40 до 70 km у дубини властитих снага, временски гледано на 20 до 30 минута ле-

⁸ У оружаним снагама Руске Федерације предвиђено је да овај облик маневра изводе стални састави – ваздушно десантне бригаде које представљају посебан род Копнене војске.

⁹ У руском и нашем језику десант значи спуштање и користи се у тактичком језику да би се описало стизање на територију коју непријатељ држи или која није обезбеђена, било којих снага, појединаца или борбених средстава, било којим правцем помоћу сваког другог средства сем властитим погоном, на пример пешадија која се пребацује тенковима или врши насилни прелаз реке десантним чамцима.

та од рејона укрцавања. Очекујући рејон је земљишна просторија на којој јединице КоВ-а изводе припреме за десант, у начелу 15 до 20 km (15 до 40 km) од предњег краја у близини рејона укрцавања на 2 до 3 km (или 20 до 30 минута марша). Рејон укрцавања је земљишни простор где се јединица КоВ-а укрцава у хеликоптере (ван домета противничке артиљерије, ближе зони искрцавања, по могућности начелно се поклапа са очекујућим рејоном). У њему се одређују и обележавају укрцна места у хеликоптере димензија 350-500 x 350-500 m за средње и 400-700 x 400-700 m за тешке хеликоптере. Маршрута лета је ваздушни простор лета хеликоптера од рејона укрцавања до рејона искрцавања. У начелу, то је најкраћи и уједно најбезбеднији пут лета десанта у оквиру којег се дефинише: почетна тачка, тачка разлаза, прекретни оријентири, оса маршруте и коридор лета. Рејон искрцавања је земљишни простор где се људство искрцава из хеликоптера, начелно у близини објекта дејства 2 до 3 km, за десанте батаљонског састава на дубини 15 до 35 km, а изузетно до 60 km. Величина рејона искрцавања за батаљон је, начелно, 4 до 9 km².

Обилазак је облик маневра у нападној операцији при којем се удар снага јединица КоВ-а изражава у дубини непријатељеве одбране без посредног ослопца и ватрене везе са јединицама које врше напад са фронта, али се изводи у складу са њиховим дејством. Начелно, изводи се у садејству са јединицама КоВ-а које изводе напад из позадине или вертикални маневар. Овај облик маневра у нападној операцији могуће је примењивати само када постоје већи међупростори између јединица непријатеља у одбрани, непосреднути рејони или слабо поседнути рејони и када на правцу обилазка нема јачих јединица непријатеља или је њихово довођење са других праваца отежано. Изводе га брзопокретне јединице КоВ-а у почетку напада, што је за оклопне јединице (ОЈ) најповољније или после пробоја непријатељеве одбране. Јединице које изводе обилазак треба да буду довољно јаке, а што је још важније – оспособљене и опремљене за самостално дејство. Дубина обилазка у нападној операцији зависи од карактеристика земљишта, јачине и система непријатељеве одбране, места и јачине сопствених снага које врше напад из позадине или вертикални маневар (ваздушни десант) и јачине снага које врше обилазак. Снаге КоВ-а које врше обилазак у садејству са снагама које нападају из позадине или изводе ваздушни десант концентрично нападају снаге непријатеља у другом или трећем оперативном борбеном ешелону (или резерву непријатеља) и спречавају интервенцију непријатеља из дубине. Вешто и брзо изведен обилазак готово увек изазива изненађење код непријатеља, што изазива расуло његових јединица. Најбољи резултати постижу се ако се врши обилазак оба бока непријатеља. Када настане расуло непријатељевих јединица онда се у садејству са снагама које нападају са фронта врши одсецање, окружење и уништење непријатељевих јединица. Општа карактеристика обилазног облика маневра јесте да се припрема тајно, а изводи изненадно, енергично и смело. Да би се то постигло потребно је да снаге које нападају са фронта у почетку нападне операције изводе демонстративна дејства ради обмане непријатеља о правцу и дејству главних снага у нападној операцији. У односу на главне непријатељеве снаге у одбрани јединице које врше обилазак до ступања у дејство обично се крећу бочно, које је на бојишту, поготово на откривеном, веома ризично из више разлога. Јединице које излажу бок непријатељу за

50% су осетљивије на ватрена дејства, посебно за непријатељеву артиљеријску ватру, јер представљају већи циљ. При гађању јединица које се крећу бочно мења се само правац гађања, а не и даљина. Због тога треба добро проценити земљиште при планирању обилазног облика маневра, тј. да ли оно омогућава обилазни облик маневра, јер ако јединица буде откривена и гађана изостаје и изненађење, а тиме и успех у нападној операцији.

Пробој је облик маневра у нападној операцији којим јединице КоВ-а у фронталном удару разбијају (пробијају) одбрану непријатеља, раздвајају његове снаге и стварају услове за примену осталих облика маневра у наставку напада, обично обухват. Пробој се врши на уском делу фронта¹⁰, димензије фронта пробоја за јединице родова КоВ-а нису дате у нашим борбеним правилима. На основу изучавања дејстава јединица КоВ-а западних земаља и јединица КоВ-а Руске Федерације може се доћи до закључка да би механизована чета, на основу броја оклопних транспортера и ватрених могућности, била у стању да изврши пробој фронта ширине до 400 m, а пешадијска чета ширине 250 до 300 m. Пробој као облик маневра у нападној операцији јединице могу примењивати само као почетни облик маневра док се не створе услови за друге облике маневра. Пробој као облик маневра захтева надмоћније снаге у односу на непријатеља и јаку артиљеријску и ваздухопловну подршку, при чему пут до објекта напада треба да буде најкраћи могући, тј. циљ напада је на мањој дубини. У овом облику маневра резерва треба да буде јака и благовремено употребљена ради постизања успеха у борби (боју) по дубини. Иначе, овај облик маневра се изводи тако што одређене снаге за пробој уз снажну артиљеријску и ваздухопловну подршку пробијају фронт одбране непријатеља у првом појасу (предњем крају) одбране и брзо продиру ка објекту напада, а за њима одмах напада резерва (уводе се свеже снаге) ради проширења одсека пробоја и постизања успеха. Експлоатацију учинка дејства артиљерије и авијације треба обезбедити употребом тенковских и механизованих јединица КоВ-а и ангажовањем мањих пешадијских јединица за дејство из позадине, које би се убацивале у дубину оперативног борбеног распореда непријатеља. Иако то ни у једном нашем борбеном правилу није дефинисано, снаге за извршење пробоја би требало да формирају три оперативна борбена ешелона: у првом ешелону би се налазиле тенковске јединице, у другом механизоване, а у трећем пешадијске јединице. Први ешелон пробија предњи крај одбране непријатеља и наставља борбе по рокадним правцима, обезбеђујући бокове другог ешелона, који наставља брзи продор у дубину непријатељеве одбране, наставља пробој утрт тенковским јединицама са малом потребом да води борбе и маневрише, а трећи ешелон пешадијске јединице везују снаге непријатеља на рокадним правцима и савлађују преостале снаге непријатеља на фронту пробоја. У односу на остале облике маневра, пробој за извођење представља један од најнеизвеснијих и најопаснијих. Уважавајући ову чињеницу намеће се потреба да се појасни заштићеност јединица одређених за пробој. Реално је очекивати да ће командири (команданти) јединица одређених за пробој настојати да усмеравају своје јединице (тен-

¹⁰ Код западних земаља ширина фронта механизоване (гренадирске) чете на којем изводи удар износи 1,5 km, пробој врши на фронту ширине 700 m кад напада на борбеним возилима (оклопним транспортерима), а кад напада пешке 400 m.

кове фронтално) предњом страном према непријатељу. Али, и поред тога, треба имати у виду да ће ватри непријатеља, поред фронта јединице, бити изложена и крила јединица, истина под оштријим угловима. Иако је тенк, као борбено средство, велика мета на бојишту, ипак, када је изложена предња страна тенка, сила је мања, па самим тим и мања мета него када се излаже бочна страна. Површина тенка са предње стране, зависно од типа тенка, износи 4 до 6 м, а са бочне стране је бар два пута већа. Према томе, вероватноћа погађања тенкова који се крећу фронтално је мања у односу на тенкове који би се кретали бочно, односно обилазили непријатеља. Такође, предња страна тела тенка има дебљи или тзв. сендвич-оклоп, па се могућност пробијања тенка у случају погађања смањује, а и вероватноћа рикошета је већа. Услови за ватрено дејство из тенка при фронталном кретању ка непријатељу су релативно најбољи, јер се углавном мења само даљина до циља, а незнатно и правац. Међутим, у борби и боју тешко је издвојити „чист“ начин маневра у односу на непријатеља, изолован од одређене борбене ситуације. Ватрена средства јединица непријатеља која се налазе лево и десно од правца, фронта пробоја јединица, такође могу по њима да дејствују и остваривати дејство на крила јединица. Према томе, јединице КоВ-а одређене за пробој немогуће је усмеравати под правим углом фронтално, према свим ватреним средствима непријатеља у одбрани. То, наравно, не значи да је свеједно како ће наше јединице изводити овај облик маневра. Заштићеност јединица од непријатељеве ватре и услови за ватрено дејство у овом облику маневра нису најбољи. Зато треба настојати да јединице изводе овај облик маневара максималном могућом борбеном брзином, уз снажну подршку артиљеријских средстава КоВ-а и других ватрених средстава, пре свега ратног ваздухопловства. На основу свега изнетог може се закључити: **пробој** у нападној операцији као облик маневра јединице КоВ-а треба да изводе најкраћим правцем, груписањем довољно јаким разнородних јединица на одређеном делу фронта и продирањем у облику клина до објекта напада ради разбијања и уништења снага непријатеља. Овај облик маневра јединице родова КоВ-а најчешће ће изводити када непријатељеве снаге немају откривене бокове или када сопствене јединице КоВ-а немају довољно времена за извођење неког другог облика маневра, а ситуација намеће неодложно уништење непријатеља.

Фронтални напад је облик маневра у којем главне снаге врше брзе продоре у дубину оперативног борбеног распореда непријатеља у захвату фронта, односно у којем се одбрана непријатеља пробија ангажовањем главних снага јединица КоВ-а са фронта у захвату одређеног правца. Кад год је то могуће, јединице КоВ-а требало би да избегавају фронтални напад, јер може доћи до великих губитака јединица у људству и материјално-техничким средствима, док је резултат у нападној операцији мали, нарочито ако непријатељ добро организује одбрану. Изводи се када не постоје услови за примену других облика маневра (у непријатељевом оперативном борбеном распореду нема већих међупростора и откривених бокова и када су снаге КоВ-а бројно и технички надмоћније). Начелно, фронтални напад треба, по могућности, примењивати само као почетни облик маневра и то док се по укљивавању у оперативни борбени распоред непријатеља не створе услови за друге облике маневра (обухват или обилазак). Ако снаге КоВ-а, услед развоја борбене ситуације, ипак буду принуђене да изводе фронтални напад, најцелисходније је да се изводи

на непријатељеве снаге које су у одбрану прешле на брзу руку, односно онда када непријатељ није имао довољно времена да правовремено изврши потпуно уређење зоне (рејона) одбране.¹¹

Систем одбране непријатеља на предњем крају одбране¹² неутралише се применом јаких ватрених удара артиљеријских јединица КоВ-а и јуришних јединица Ратног ваздухопловства, до те мере да непријатељ није у стању да пружи озбиљнији отпор. Пошто јединице КоВ-а неће увек бити у прилици да избегну фронтални напад, треба да примењују такве поступке којима се може избећи, или бар смањити, успех непријатељеве ватре. Ради повећања заштите јединица које су принуђене да изводе фронтални напад биће појашњена два таква поступка: наступање јединица максималном брзином и промена правца кретања.

Брзина наступања јединица од полазног положаја (линије развоја за ОЈ) до предњег краја одбране непријатеља на бојишту (правцу напада) има изузетан значај. Кретање максималном могућом брзином отежава непријатељу праћење јединица као циљева, односно отежава му гађање. Као резултат свега тога вероватноћа погађања се смањује за око 30%. Може се очекивати да ће се краћи откривени простори током наступања савлађивати максималном брзином, са врло малим ризиком да ће припадници јединице током извођења фронталног напада бити погођени. Међутим, питање је: који и колики су то простори? Треба имати у виду да јединице КоВ-а могу наступати са максималном могућом брзином само у одређеним условима земљишта и борбене ситуације. На равничарском земљишту и благим низбрдицама може да се постигне већа брзина. На успонима ће брзина наступања јединица бити мања. Није свеједно ни то да ли се нека деоница откривеног простора савлађује када су припадници јединица већ у покрету или су пре тога били у заклону на месту, па правили „скок“ преко откривеног простора до следећег заклона или маске.

Други поступак који јединица КоВ-а може да примени ради избегавања непријатељеве ватре у нападној операцији јесте промена правца покрета. Овде се има у виду примена тзв. „цик-цак“ покрета појединца и јединице КоВ-а, што ће у извесној мери проузроковати промену правца покрета целокупне јединице. Овакав покрет припадника јединице присиљава непријатеља да непрестано тражи циљ, чиме се време нишањења повећава, а артиљеријским осматрачима отежава навођење ватре на циљ. Припадници јединице КоВ-а су у могућности да за то време савладају откривени простор или униште непријатељево ватрено средство. Међутим, промена правца покрета не сме да буде толика да се скрене са одређеног правца напада

¹¹Уређење рејона (зоне) одбране је скуп разноврсних радова, мера и поступака који се предузимају ради заштите живе силе и технике, лакшег командовања, снабдевања и успешног дејства. Обухвата извиђање земљишта, рашчишћавање предтерена, запречавање, утврђивање, маскирање, израду објеката за командовање и телекомуникације и, по потреби, израду привремених путева. (Војни лексикон, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 651).

¹²Предњи крај одбране, п/к распореда водова прве линије на првом положају. Избор п/к одбране врши се првенствено иза природних препрека. На испресецаном земљишту п/к одбране се, у принципу, повлачи средином падине или косе окренуте према непријатељу. У одређеним борбеним и земљишним условима када је целисходно, део резервних ровова, положаја одељења у оквиру вода и чета прве линије може се налазити на задњем нагибу.

и не толика да се непријатељу изложи крило јединице. Угао скретања припадника јединице при покрету треба да буде мали и све мањи, како се приближавају објекту напада, односно положајима непријатеља. На испресецаном и делимично покривеном земљишту услови за овакав покрет јединица су најповољнији.

Утицај земљишта и времена на маневар снага КоВ-а у нападној операцији

Успех у борбеним операцијама умногоме ће зависити од умешне примене теорије наука одбране, односно од познавања тактике и оператике, од командовања, а пре свега од стваралачког размишљања припадника команде јединице која планира операцију. Маневар у нападној операцији треба да обезбеди остварење три основна задатка: *први*, стварање најповољнијих услова за ватрено дејство; *други*, искоришћавање земљишта као маске, за заклон и за развијање максималног могућег темпа ради избегавања ватреног дејства непријатеља или смањења резултата тог дејства; *треће*, праћење непријатеља са циљем да му се не дозволи сређивање и организација отпора.

Земљиште је одувек било човеков природни елемент, али је и врло сложено. Извођење борбених дејстава на копну разликује се од извођења борбених дејстава на мору (унутрашњим пловним путевима), у ваздушном и космичком простору. Борбена дејства у флуидној средини се, у суштини, и воде ради поседовања или стицања, односно контроле над земљиштем, чак и ако је то земљиште морско дно, што је данас тренд (проналазак нафте на морском дну). Човек на копну може да одабере свој степен зависности од машина, док у флуидној средини без њих не може ни да живи ни да се креће. У претходном наслову разматрали смо само облике маневра у нападној операцији само са становишта њихових предности или недостатака у погледу заштићености јединица КоВ-а и услова за ватрено дејство тих јединица. Значи ли то да се они облици маневра у нападној операцији, који не обезбеђују довољну заштићеност јединица и услова за ватрено дејство јединица неће примењивати? Не значи. Излагање крила јединица непријатељевој ватри, на пример, јавиће се увек када изводимо обухват, обилазак или прегруписавање снага са једног правца на други. Земљиште је, у ствари, толико комплексно, а последице његове неадекватне процене током планирања нападне операције могу бити толико погубне и по сам успех операције. Поједностављен модел анализе земљишта у приручнику „Анализа терена у операцијама ВС“¹³ обезбеђује потпуну методологију и многоструку помоћ при анализи земљишта са војног аспекта гледишта иако она не узима у обзир економску и политичку вредност самог земљишта.

У овоме раду следиће се прецизирана методологија, како би се боље сагледао утицај земљишта на маневар у нападној операцији. Параметри који се анализирају су: *могућност осматрања и ватреног дејства, покривеност и заштита од дејства, препреке, кључни терени и правци довођења снага*. Ове параметре нећемо разматрати посебно већ заједно – међузависно, односно утицај терена, земљишта у зони нападне операције на маневар у нападној операцији.

¹³ Приручник Обавештајно-извиђачке управе Ј-2 Генералштаба Војске Србије, 2013. године.

Анализа терена је саставни део визуализације борбеног простора и неодојиви део процеса планирања и одлучивања. Она треба да помогне команданту да сагледа све утицаје терена на операцију која се планира. Заснива се на анализи читавог низа квантитативно-статистичких података о терену у зони операције, ради вредновања војних аспеката земљишта и одређивања његовог ефекта на сам ток извођења борбених дејстава, односно, сагледавају се предности које терен пружа сопственим снагама, негативан утицај који има по сопствене снаге, предности које пружа непријатељевим снагама и негативан утицај који има на непријатељеве снаге. „Осматрање” је способност да се види (или буде виђен) непријатељ, односно претња. Врши се визуелно или уз помоћ коришћења оптоелектронских средстава за осматрање и надгледање. „Зона ватреног дејства” је простор који оружје или група оружја и оруђа могу успешно покривати ватром са одређене позиције. Фактори који онемогућавају осматрање, ограничавају зону ватреног дејства и стварају „мртве углове” су: висока и густа вегетација и поједини вештачки објекти, рељефни облици, као што су узвишења и удубљења и техничке могућности сензора за осматрање и време (доба дана, климатски услови, магла, облачност). Вегетацију чини скуп свих биљних заједница, односно биљних врста, које се појављују на одређеном простору или области. Пешадија на непокривеном земљишту, чак и у откривеним рововима дуго је била осетљива на дејство посредне артиљеријске ватре, док су оклопне јединице биле имуне на дејство овакве ватре. Достигнућа у развоју система за управљање ватром за непосредно гађање (противоклопне вођене ракете 4 генерације, на пример ракета *хелфајер* (Helifire) АГМ-114А на борбеном хеликоптеру *апач* (Apache))¹⁴ данас умногоме мења ову слику. Данас је ефикасан домет средстава за непосредно гађање оклопних циљева повећан и до изван граница видљивости које намеће земљиште, јер се борбени хеликоптери могу појавити изненадно иза заклона. Имајући у виду да технологија мења војну вредност многих елемената земљишта, па тако и могућност осматрања и ватреног дејства (термовизија и ласерски вођени пројектили) ипак се може констатовати да ће вегетација и убудуће испољавати велики утицај на извођење борбених дејстава, поготово на оперативном и тактичком нивоу. Због тога је потребно њено добро познавање, нарочито када је у питању шумска вегетација. Шуме утичу на борбена дејства на тај начин што смањују прегледност, отежавају могућност осматрања, смањују проходност ван комуникација, а и комуникације кроз шуму су ретке и лошег квалитета. Све то може негативно утицати на темпо напада, а исто тако нуди могућност прикривеног покрета, односно могућност пасивног маскирања јединица. Када се то спозна онда није тешко закључити да је обилазак и обухват, као облик маневра у нападној операцији, најбоље применити на покривеном земљишту, односно на земљишту које ће омогућити пасивну могућност маскирања покрета јединица све до јуришних положаја.

¹⁴ Ракета *хелфајер* наводи се на објекат дејства на земљи обележен ласерским зраком, па самим тим није ограничена на дејства по нишанској линији (као код вођења помоћу три или две тачке). Објекат дејства (тенк) треба да буде осветљен ласерским обележивачем. Ракета се лансира пре него што њен трагач захвати циљ – она се пење изнад препрека, трага за објектом дејства и затим га аутоматски захвата не губећи у крајњој тачности.

Урбанизовани рејони покривају велики и све већи део земљишне површине. Урбанизовано земљиште се са војног становништва може упоредити са великим шумама, шумљеним земљиштем и земљиштем покривеном шипражјем. Али, оно се фундаментално разликује по томе што је већина његове проходне површине припремљена према јединственим стандардима. Данас постоје три широке категорије насељеног земљишта, које са војне тачке гледишта има битно различите карактеристике. Прву категорију представљају готово сви стари градови, већа села и најсавременији градски центри, пословни квартави и индустријске зоне. Међусобна видљивост у овим насељима своди се на ширину улица и тргова, дужину правих деоница улица и већих откривених простора. Чак и поглед надоле са крова неког доминирајућег објекта не пружа веће могућности да се види оно што се дешава на земљи. Они који се налазе на улици потпуно су изложени најелементарнијим облицима напада, као што су ручне бомбе бачене са зграда. Чак и да жртве виде нападача, често не могу да му узврате ефикасном ватром или да му приђу без претходног прављења пролаза кроз зграду. Ова насеља изискују примену конвенционалне тактике уличних борби. Ова тактика је добра за неко село са једном улицом и неколико мањих кућа, али чак и у мањим градовима она упија јединице као сунђер – један батаљон на блок зграда или чак на једну зграду – одузима много времена и доноси у операцији врло велике губитке. Још је Сун Цу рекао: „Најгора ствар (политика) је нападати градове”. Приликом планирања нападне операције треба предвидети да се оваква насеља обилазе главним снагама, док помоћним могу да се блокирају. Нападна операција на овакво насеље („вештачки створену шуму”) планира се само ако насељено место представља центар власти непријатеља и тада би требало да је изведе територијалне снаге (односно територијалне јединице). Другу категорију насељених рејона представљају модерни градови и мања градска насеља која према урбанистичким стандардима имају мању густину становништва и који су претежно стамбеног карактера. У ову категорију спадају и предграђа. План ових насеља карактеришу савремени ауто-путеви са више трака на прилазима и око насеља и широки булевар који пролази кроз центар насеља. Зграде су релативно ниске и између њих постоје знатни међупростори, тако да постоје корисни тактички лукови међусобне видљивости на површини земљишта од 200 и више метара. Осим у неколико великих комплекса и зоне индустрије оваква насеља су погодна за све облике тактичких маневара у нападној операцији. У војном смислу оваква насеља су приближно слична врсти земљишта које се сматра делимично проходним. Да ли ће се планирати нападна операција на овакво насеље или ће се заобићи зависи од положаја магистралних путева, карактеристика околног земљишта и значаја самог насеља. Трећу категорију урбаног земљишта чине међусобно спојена насеља која се развијају и расту. Куће у овој категорији обично су ниске (не више од четири до шест спратова) и неправилног облика са густином мањом од 10 зграда по хектару (4 по јутру земље) са баштама и воћњацима. Локалне саобраћајнице су неретко макадамске, намењене за лаки саобраћај. На покривеном и испресецаном земљишту природни објекти доминирају над вештачки изграђеним. На непокривеном и равном земљишту као што је, на пример Војводина, насеља су знатно збијена без радикалног пружања улица. Овај тип земљишта у војном погледу може се сматрати теже проходнијим од пољопривредних рејона где преовладавају сезонске пољо-

привредне културе. Треба поменути да у вези с овим типом насеља планска предвиђања и катастарски подаци локалних самоуправа, па чак и наше застареле топографске карте, могу заварати официре јединица КоВ-а. У суштини, оваква насеља не представљају такву препреку како она изгледају према првој процени. Категорије оваквог урбаног земљишта могу у стварности послужити као добре осе за извођење обухватног и обилазног облика маневра и на тај начин изненадне продоре и постизање великог темпа у нападној операцији, нешто слично продору немачких јединица кроз Ардене у Другом светском рату. Способност јединица КоВ-а да се крећу тамо где непријатељ не може или, боље речено, где он мисли да ви не можете да се крећете представља у нападној операцији неизмерно велико преимућство.

Рељефне облике земљишта представљају сва узвишења, удубљења и заравни разних димензија и облика. За планирање нападне операције и облик маневра у њој он представља један од најзначајнијих чинилаца, јер представља значајан и основни елемент квалитативног обележја копненог простора. Његов утицај на извођење нападне операције увек се повезује са утицајем осталих физичко-географских и друштвених појава, чинилаца, стања и збивања. Рељеф непосредно или посредно, преко других чинилаца, делује на човека и привреду. Својим облицима и надморским висинама утиче на распростирање појединих климатских типова, а они на хидрографију, тло и вегетацију. Са повећањем надморских висина мења се клима, а са њом и остали услови живота, па и услови извођења борбених операција војске. Простирање рељефа по висини назива се вертикална рашчлањеност,¹⁵ а његово просторно простирање по површини копна хоризонтална рашчлањеност¹⁵.

Вертикална рашчлањеност има обележја свеобухватности и врло је значајна за КоВ, јер обухвата све облике рељефа копна изнад нивоа Светског мора. Ти бројни облици сврставају се у равничарски, брдски и планински рељеф. Равничарски рељеф чине пространи, заравњени или незнатно заталасани делови копна са малим релевантним висинама¹⁶. Суштински, требало би да представљају најпроходније делове земљишта. Међутим, проходност, а самим тим и маневарска способност јединица КоВ-а може бити условљена и другим војногеографским чиниоцима, као што су метеоролошки услови, хидролошке појаве, педолошка и геолошка грађа тла и вегетација. Може се рећи да војна вредност сваког земљишта у оквиру правца, рејона и зоне извођења борбених дејстава зависи од степена неравности, односно облика рељефа. Војна географија је рељеф поделила на: низије (надморска висина од 0 до 200 m), брда (надморска висина 200 до 500 m), ниске планине (надморска висина 500 до 1.000 m), средње планине (надморска висина 1.000 до 2.000 m), високе планине (надморска висина преко 2.000 m). Може се дискутовати о тврдњи да су низије најпроходнији делови рељефа и, као такве, погодне за прикупљање јединица КоВ-а, одмарање, попуну, кретање и борбена дејства. Чињеница је да све

¹⁵ На топографским картама разне размере рељеф се по вертикали и по хоризонтали, са свим његовим одликама апсолутним и релативним висинама, нагибима падина, правцем пружања брда и планина приказује разним методама: изохипсама, шрафирањем, сенчењем, хипсометријским скалама, односно бојама по висини.

¹⁶ Релативна висина је разлика надморских висина двеју тачака. Ако једна тачка има надморску висину, на пример 600 m, а друга 650 m, онда је друга тачка виша од прве за 50 m и то је њена релевантна висина.

низије нису добро проходне нити су сви делови одређене низије подједнако проходни. Јако и погодно земљиште за одбрану је уједно и тешко и неповољно за извођење нападне операције, као што је равно и делимично покривено земљиште погодно за тенкисту, али је истовремено погубно за пешадинца. То значи да облик рељефа нема тако релевантни значај за проходност и не можемо га у потпуности анализирати без сагледавања укупне војне ситуације (врсте јединице), метеоролошке и хидролошке ситуације, стања вегетације, педолошке и геолошке врсте тла. Без упуштања у детаљније анализе терена може се закључити да маневарско земљиште¹⁷ пружа повољне услове за олакшано кретање, а самим тим и за све облике маневра свих родова КоВ-а у повољним временским условима, при чему треба да воде рачуна да је због једноличног изгледа отежано оријентисање и проналажење циљева. Планински рељеф отежава покрете јединица, осматрање, ватрено дејство и телекомуникације, али зато олакшава прикривено кретање и могућности за извођење обилазног облика маневра. У суштини, на планинском земљишту нападна операција ће се изводити на комуникацији, па ради тога треба планирати обилазак беспутним теренима како би се повећао темпо напада.

Хоризонтална рашчлањеност рељефа такође има велики значај у анализи терена на којем ће се изводити нападна операција, односно примењивати поједини облици маневра. За постизање успеха у нападној операцији која има стратегијски значај није свеједно да ли се планинско земљиште налази на периферији зоне операције, а низијско у унутрашњости и обрнуто, односно да ли су планине груписане као целина у једном делу зоне, а низије у другом. У војном погледу, за извођење маневра врло је неповољно ако се тешко проходно планинско земљиште налази на периферији зоне операције, а низија у унутрашњости. Таква хоризонтална рашчлањеност рељефа пружа могућност браниоцу да на предњем крају одбране држи мање снаге (1/3 снага), а у дубини јаче (2/3 снага). Слабијим снагама на предњем крају (предњем појасу одбране) може да задржи јаче снаге нападача приближно до времена када нападач треба да испољи намере и открије правац на који упућује главне снаге, па може да парира свим облицима маневра нападача. Таква хоризонтална рашчлањеност рељефа омогућава нападачу једино примену вертикалног облика маневра јачим снагама. Узели смо овај очигледан пример да би нагласили термин проходност терена који је фундаменталан за маневар у нападној операцији. Други чинилац хоризонталне рашчлањености рељефа који утиче на облик маневра је постојање теснаца (војном терминологијом критичних тачака) на терену. Овде поново треба да се нагласи разлика између дугих теснаца, као што је планински превој и теснац левкастог облика који коридор проходности са батаљонског спушта на четни или, понекад, и на водни и бригадног на батаљонски. Често су овакви теснаци на земљишту повезани неком природном препреком, тако да постају физички уско грло. Уска грла и теснаци су вероватно, са војне тачке гледишта, најзначајнији топографски објекти који утичу на силу удара и облик маневра у нападној операцији. Они представљају критичне тачке, чијим се држањем, односно заузимањем, постиже успех у нападној операцији. Једини стварни начин за савлађивање (заузимање) оваквих теснаца у нападној операцији је примена вертикалног манев-

¹⁷ Маневарско земљиште чине низијски и брдски рељеф у компактним целинама.

вра или обиласка. Исти је случај и код савлађивања већих и мањих водених препрека у зони (на правцу) напада. Конвенционални савремени приступ савлађивања водених препрека данас је сигурно коришћење лаких оклопних борбених возила која могу да пливају, као што је, на пример, борбено возило пешадије М80 у нашој војсци којим су опремљени механизовани батаљони бригаде КоВ-а. Борбеним возилима пешадије М80 (БВП М80) може се краћим прилазима на широком фронту савлађивати водена препрека на више места у одређеном одсеку преласка. Оваквим маневром избегава се превелико концентрисање снага КоВ-а на једном месту и на тај начин повећава шанса за успех у нападу са насилним преласком реке, једним од најсложенијих и најкомпликованијих. Овакав тактички поступак може се повезати са познатом Наполеоновом максимом: „План, као и стабло дрвета мора имати много грана ако желимо да уроди плодом”. Били би непрецизни ако не би напоменули и могућност савлађивања водене препреке подводним прелажењем тенкова,¹⁸ који су превише тешки да реку пређу пловљењем. У бившој ЈНА дуго се сматрало да то има одређену тактичку вредност. Официри рода оклопних и механизованих јединица ЈНА замишљали су да ови „моћни монструми из плићака” попут ваљка изроњавају на обалу и јуришају на браниоца. Међутим, тактичку примену савлађивања водене препреке подводним прелажењем снага нападача треба сматрати допунским поступком, јер је условљена конфигурацијом дна водене препреке. Због тога је и опрема за подводну вожњу расходувана са тенкова и напуштено оспособљавање официра рода оклопних јединица (ОЈ) за овај поступак. Већу тактичку вредност сигурно има то да се још у миру, у оквиру могућих оперативних и тактичких праваца на стратегијском правцу, припреме многобројна места прелазака преко водених препрека.

Значај способности јединице КоВ-а да се креће, изводи покрет по тзв. неповољном земљишту историја обилно потврђује, почевши од древне Кине, преко античког доба и класичног доба до Другог светског рата, а сада и у локалним ратовима. У условима постојања савремених техничких средстава и помагала то исто важи и за способност преживљавања и извођења борбених дејстава у неповољним климатским условима. Још је Сун Цу рекао: „То што можете да маршујете а да се не уморите, зато је што се крећете тамо где нема непријатеља”. На основу ове реченице можемо закључити да су природне опасности мање опасне од опасности које доноси отворена борба са непријатељем. Тенденција да о маневру размишљамо само у оквиру постојања точка и гусенице и да се при томе крећемо по уређеним саобраћајницама, путевима, односно земљиштем које је проходно за возила – погрешно је. Тројство које поседују савремена оклопна борбена возила: ватрена моћ – покретљивост – заштита, може се применити и на остале родове КоВ-а, ако покретљивост схватимо тако да не обухвати само брзину већ и многостраност, а схватање заштите тако да не обухвати само оклоп већ и неухватљивост у смислу циља онда можемо да упоредимо вредност једног добро обученог вода пешадије са водом тенкова или оклопних транспортера. Једна од предности „природних опасности” неповољних климатских услова над борбеним опасностима јесте што се могу на

¹⁸ До 1997. године постојала је могућност да тенкови Т-72 и М-84 којима су опремљени тб бр КоВ-а савлађују водене препреке подводним прелажењем. Али, те године је опрема тенкова за подводну вожњу раздужена и расходувана.

лакши и једноставнији начин предвидети. Да се не би уздале у ратну срећу команди јединица КоВ-а приликом планирања нападне операције треба да анализирају време као метеоролошку појаву и као доба дана. Време као метеоролошку појаву, тј. физичке појаве у атмосфери, на Земљиној површини и у горњим слојевима Земље проучава метеорологија. Војна метеорологија Војске Србије наравно врши проучавање утицаја метеоролошких услова на рат у целини, а посебно на живот, рад и борбена дејства оружаних снага, њихових видова, родова и служби. У свом раду користи метеоролошке податке цивилне хидрометеоролошке службе Републике Србије, који су данас непрестано доступни свакоме ко је конектован на интернет везу. Метеоролошке појаве су: магла, облаци, киша, снег, град, слана, лед, поледица, грмљавина. За маневар у нападној операцији најзначајније је време њиховог почетка и завршетка, интензитет и, по могућности, правац кретања. У данашње време, у условима постојања потребне обуке, одевености, опремљености и логистичке подршке, оружане снаге могу, бар теоретски, дејствовати у свим климатским условима и у свим годишњим добима. Ова констатација примењена у нападној операцији захтева сигурно шире објашњење. Изузетно велике врућине и хладноће захтевају велике количине енергије, односно горива како би за човека и машине биле подношљиве. Поред тога, земљиште у којем владају екстремни услови је неразвијеније и непроходније од просечног, што поставља ограничење у употреби типова и броја оклопних борбених возила. И поред невероватно брзог развоја технологије, неке комбинације климе и земљишта још увек стварају и ствараће у будућности немогуће услове за извођење борбених дејстава. Међутим, команде јединица КоВ-а још током планирања, а ради постизања одлучујућег успеха у нападној операцији, треба да се суоче са крајње неповољним метеоролошким условима и изнађу решења за њихово савлађивање. Изрека да је неповољније земљиште и клима увек пожељнија него тешкоће и опасности борбе сада долази до пуног изражаја. Без обзира на то што је учињен извештан напредак у прогнозирању метеоролошких појава и већа тачност краткорочних прогноза времена, потребно је поставити питање: да ли се команде јединица КоВ-а могу ослонити на те прогнозе. Са сигурношћу се може закључити да ове краткорочне прогнозе не дају сигурну основу за планирање нападне операције командама јединица КоВ-а, док су дугорочне остале нешто чему се подсмевамо. Недостатак напретка у метеорологији жалостан је изузетак међу великим бројем научних успеха и достигнућа. Ајзенхауерова одлука да отпочне „Operation Overlord“ (операција „Оверлорд“ – искрцавање савезника у Нормандији 1944. године у Другом светском рату) била је врло ризична у погледу метеоролошке прогнозе, а верујемо да би тај ризик био исто тако велики и данас. Ипак, треба рећи да, док се не унапреди и побољша метеоролошка прогноза, при анализи времена треба поредити краткорочну прогнозу са статистичким подацима хидро метеоролошке службе Р. Србије за тај период. Метеоролошке појаве у извесном случају зависе од температуре ваздуха, а она се не мења тако брзо и зависи од годишњих доба.

Магла утиче на борбена дејства у операцијама тако што смањује видљивост. У густој магли вештачко осветљење нема ефекта. Погодна је за убацивање у непријатељев оперативни борбени распоред, односно за изненадне нападе применом обилазног и обухватног маневра, јер добро пасивно маскира покрет јединица КоВ-а и пригушује шуме, али исто тако отежава ватрено дејство без примене термови-

зије при нишањењу. Чак и најсавршеније опремљене оклопне јединице (борбена возила са термовизијским нишанским и осматрачким справама) морају се ослонити на вид, односно очи човека. Споро откривање циљева, смушена и нејасна оријентација током покрета јединица готово сигурно онемогућава смишљен и добро организован маневар у нападној операцији.

Најнегативнији утицај на маневар у нападној операцији има киша, отапање снега и поледица. Такви услови чине да могући правци напада који су иначе проходни, током неколико дана постају практично непроходни, осим малобројним и уским путевима. Киша, пролећно отапање снега и поледица могу се углавном предвидети, али не и њихов тачан почетак и трајање, што су Немци открили и осетили у Украјини у Другом светском рату. Ове метеоролошке појаве није могуће временски предвидети у временском распону трајања нападне операције. Комбинација кише и кретања ствара блато и глиб, успорава људе, моторна и борбена возила, а, што је још битније, и значајније са оперативне тачке гледишта на маневар, земљиште које је делимично проходно може постати потпуно непроходно. То је веома значајно и битно при планирању нападне операције са насилним преласком реке, јер прилази и излази на водену препреку могу постати недоступни за људе и возила. Поред свега наведеног дуготрајне и обилне падавине утичу непријатно на људство јединица КоВ-а, што је свакако сваки професионални војник осетио на својој кожи. Киша кваси обућу, одећу и опрему, што доводи до смањења радне и борбене способности јединица и умањења воље – морала за оружану борбу. Брзина кретања јединица по снегу зависи од његове висине и стања (што је снег виши и влажнији брзина кретања је мања, а напори већи). При висини снега 25 – 30 см брзина кретања пешадијских јединица се смањује за 1 km/h, а при висини снега 50 – 70 см износи свега 1 km/h. Поледица на путу отежава кретање и оклопним јединицама, повећава се број саобраћајних несрећа, а узвишења је готово немогуће савладати јер се гусенице понашају као скије. Може се закључити да је технолошки напредак увелико смањио зависност извођења маневра у нападној операцији од метеоролошких услова. Ефекти тих услова у скоријој будућности имаће све мањи утицај на облике маневра у нападу, поготово што ће се ефекат смањене видљивости и тзв. пасивног маскирања смањивати у мери у којој се системи за осматрање и нишањење буду осавремењавали.

Маневар јединица КоВ-а у оперативном борбеном распореду

Ниже јединице КоВ-а (вод, чета, батаљон) веома ретко ће се наћи на бојишту саме. Ове тактичке јединице родова КоВ-а најчешће изводе нападну операцију у саставу виших јединица (чета у саставу батаљона, батаљон у саставу бригаде, бригада у саставу оперативне групе). Та околност намеће јединицама КоВ-а обавезу да у току извођења нападне операције не воде рачуна само о правцу кретања у односу на непријатеља и о земљишту на којем се крећу већ и о покрету и дејству суседних јединица. У оперативном борбеном распореду (на пример, у оперативном борбеном распореду бригаде КоВ-а растојање између батаљона је 500 до 1000 м) сваком батаљону се одређује фронт и правац напада и место у оперативном борбеном распореду (у средини или на једном од крила).

Правац напада јединица КоВ-а одређује претпостављени командир или командант или га они бирају сами. При томе, треба водити рачуна да је правац напада јединице у складу са постављеним задатком. Такође, правац напада треба да пружи повољне услове за ватрено дејство. Он би требало да води земљиштем које обезбеђује прикривено подилажење и максималну заклоњеност јединице и да омогући подршку суседа. Правац напада одређује се помоћу узастопних маркантних тачака (облика рељефа, насељених места), од полазног (јуришног) положаја до одређеног тактичког циља у дубини одбране непријатеља. Одстојање од једне маркантне тачке, која служи за правац до друге, не би требало да буде велико. Начелно, требало би да се са једне маркантне тачке за правац напада види наредна. Ако се наредна тачка са неког места на правцу напада ипак не може видети (долина између две косе и сл.) командири – команданти треба то унапред да предвиде и уоче неку трећу тачку која ће служити као помоћна тачка за правац. У току дејства у дубини непријатељевог распореда правац напада се допуњава. Такође, треба напоменути да правац напада јединица КоВ-а није права линија већ најчешће изломљена линија која води од објекта до објекта на земљишту. Тачније, правац напада није линија већ појас земљишта одређене ширине (за батаљон до 1,5 km, за бригаду 6–8 km на маневарском земљишту) на којем се налазе маркантне тачке које служе за правац напада и, у ствари, представљају осу правца.

Место нижих тактичких јединица КоВ-а у оперативном борбеном распореду се, начелно, одређује оперативним наређењем (планом) за нападну операцију. Поред отварања ватре и правилног коришћења земљишта, међу најважније задатке јединица КоВ-а у току извођења маневра у нападној операцији спада и одржавање правца кретања и места у оперативном борбеном распореду више тактичке јединице.

Тактичка јединица КоВ-а може мењати правац покрета и брзину кретања ради избегавања непријатељеве ватре, може и треба да настоји да се креће повољнијим прикривеним деоницама земљишта, али све то не сме да иде на рачун скретања са одређеног правца напада и нарушавања оперативног борбеног распореда више јединице Копнене војске. Јер, напуштање свог места у оперативном борбеном распореду доводи до укрштања правца напада, омета се ватрено дејство суседа и тиме онемогућава дејство по непријатељу на одређеном фронту или у одређеном рејону. Понекад то доводи и до непотребног и опасног нагомилавања јединица, па и до губитака од сопствене (пријатељске) ватре. Према томе, када се говори о примени различитих поступака у циљу ефикаснијег дејства и заштите и о коришћењу земљишта, треба схватити да је све то неопходно, али само на одређеном правцу кретања сваке јединице Копнене војске, само под условом да одржава место у оперативном борбеном распореду. Између наведених захтева нема ничега противречног, како то може да изгледа на први мах.

Покрет јединица у оперативном борбеном распореду не значи кретање јединица Копнене војске у правој линији. Поједине јединице у нападној операцији могу да заостану или да буду напред и до 100 – 200 m, некад и више. Растојање између јединица такође даје јединицама у нападу извесну „слободу” и по правцу. У тим границама јединице и треба да користе земљиште, да мењају брзину и правац покрета ради смањења резултата непријатељеве ватре. Друга обавеза јединица Копнене војске при покрету у оперативном борбеном распореду јесте подршка суседних тактичких

јединица и коришћење њихове подршке. Подршка се остварује ватром из покрета, са кратких застанака, са застанака и са места. Она се састоји у томе што једна јединица отвара ватру по непријатељевим јединицама, док друга, или друге две, савлађују неки откривен простор максималном брзином, врше у покрету припрему за гађање и усмеравају своје људство ка погодним заклонима ради извршења ватреног задатка. Јединица или јединице које су савлађивале откривен простор по завршетку пребацивања сад извршавају ватрене задатке, а јединица која их је подржавала сада савлађује земљиште, и тако наизменично. То, наравно, не значи да ће увек у оперативном борбеном распореду више јединице једна нижа тактичка јединица или две да врше покрет, а једна или две да их подржавају. У случајевима када се подршка врши другим ватреним средствима (артиљеријом, авијацијом) или када се непријатељ извлачи не пружајући јачи отпор, све јединице ће се кретати једновремено, отприлике истом брзином. И, на крају, ради извршења неког важног ватреног задатка, ради одбијања противнапада (противудара) непријатеља, ради сређивања и изравнавања оперативног борбеног распореда, као и ради обележавања достигнуте линије – све јединице могу се зауставити и дејствовати са места, а затим опет продужити покрет.

Следећа особеност о којој тактичке јединице Копнене војске морају да воде рачуна при покрету у оперативном борбеном распореду односи се на појављивање јединица у зони осматрања и гађања непријатеља после покрета. У нападној операцији поједине тактичке јединице Копнене војске могу савлађивати гребене коса, вршити прелазак преко насипа, вршити излазак из шуме на отворено, откривено земљиште и сл. У свим оваквим ситуацијама појављивање нижих тактичких јединица треба да буде једновремено. Цео оперативни борбени распоред, на пример батаљона, треба да се једновремено појави на гребену косе како би је једновремено савладао, треба да једновремено изађе из шуме или на откривен простор и сл. Значи, ниже тактичке јединице у оперативном борбеном распореду више јединице треба да воде рачуна да не „истрчавају” са својим оперативним борбеним распоредом. Појављивање само једне јединице на гребену косе, или при изласку из шуме, даје могућност непријатељу да сасреди ватру на ту јединицу и да јој са више вероватноће и брже нанесе веће губитке. Затим ће непријатељ пренети ватру на следећу јединицу која се појави, па на следећу итд. , односно даће му се могућност да појединачно уништава наше ниже тактичке јединице ватром из својих средстава. Насупрот томе, једновремена појава целог батаљона у зони ватреног дејства непријатељеве чете принудиће је да расподели своја ватрена средства на све јединице нашег батаљона. У току тог распоређивања (некад и извесног колебања како распоредити ватру) непријатељ губи нешто времена које наш батаљон може да искористи за савлађивање критичног земљишта неометан ватром непријатеља. Не треба занемарити ни психички утицај једновременог појављивања свих јединица оперативног борбеног распореда, који може код непријатеља да изазове извесну стрепњу, забуну и унеколико одложи доношење одлуке или издавање команде за гађање. Све то утиче на смањење резултата ватреног дејства непријатеља, а властитим јединицама омогућава успешније савлађивање појединих критичних деоница земљишта на правцу напада. У оваквим случајевима, ради једновременог појављивања у зони ватреног дејства непријатеља, потребно је да се јединице зауставе, отворе ватру по уоченим циљевима, сачекају пристизање осталих јединица и

изравнају оперативни борбени распоред и на сигнал команданта више јединице сви једновремено крену напред. Неке јединице неће морати да се заустављају већ ће продужити покрет са осталим јединицама или јединицама које су чекале.

Покрет јединица на бојишту није, како смо видели, ни праволинијски ни непрекидан, ни изолован од кретања и дејства других јединица. Непријатељева ватра, земљиште, потреба за гађањем и неопходност међусобне подршке захтевају да се јединице у оперативном борбеном распореду у нападној операцији крећу најчешће у скоковима. Скокови се праве од једног до другог застанка са којег се врши гађање, при чему скокови једне јединице треба да буду усаглашени са осталим јединицама и другим ватреним средствима за подршку. Дужина скока зависи од јачине непријатељеве ватре и врсте његових ватрених средстава, од земљишта, могуће брзине кретања и подршке других јединица. Начелно, што је јача ватра непријатеља скокови треба да буду краћи. Уз јачу ватрену подршку и могућност јединице да се креће већом брзином могу се правити и дужи скокови. Када се за покрет јединица користи покривено земљиште и прикривени правци нема ни потребе за прављење скокова.

Какве би, укратко, биле дужности командира и команданата јединица Копнене војске у нападној операцији? Пре сваког покрета – скока потребно је урадити следеће: добро осмотрили даљи правац покрета јединице, уочити објекте на земљишту где се јединица може задржати, изабрати пут до следећих објеката (заклона), одредити начин кретања и отварања ватре, изабрати моменат покрета зависно од дејства непријатеља и суседа (када је нека од суседних јединица већ заузела заклоне и отвара ватру, када је непријатељ заслепљен димом, прашином или маглом или када мења ватрени положај). У ствари, сваки покрет, сваки скок, треба да буде „испланиран“, да се узме у обзир и предвиди све што је у одређеној ситуацији могуће. Само узимајући у обзир све наведене елементе одређене ситуације могуће је успешно савладати простор и ватру непријатеља, и само на тај начин ће јединице Копнене војске моћи да изврше постављени задатак у нападној операцији. При томе, јединице Копнене војске, као целине, треба да раде брзо, а реакције командира (команданата) морају да буду благовремене и одлучне. Претерано задржавање, одуговлачење, колебаљивост и неодлучност омогућавају непријатељу да се среди и организује отпор, смањује темпо напада и може да доведе до неизвршења задатка.

Закључак

Циљ овог рада био је да се покаже како маневар у нападној операцији утиче на заштићеност и ватрено дејство јединица КоВ-а, али и то да је он само један од елемената који на то утиче. Ипак, за постизање успеха у нападној операцији маневар је врло важан. Ако нисте довољно јаки да остварите успех у нападној операцији, потребно је да постигнете циљ без борбе и битке, што би значило да у нападној операцији треба да се крећете брже него што би непријатељ могао да реагује. Први корак био би да се снаге непријатеља (његове главне снаге) заобиђу, изненадним продором на неком правцу (дуж неког споја или кроз неки празан међупростор), а затим постепено по изолованим деловима разбијају ради уништења или приморавања на предају. Да би јединице Копнене војске могле реализовати први

корак, команде јединица треба целисходно да изврше анализу земљишта и време на како би га током извођења нападне операције правилно користиле.

Приручник „Анализа терена у операцијама ВС” обезбеђује потпуну методологију и многоструку помоћ при анализи земљишта, а технолошки напредак наоружања, разноврсне муниције и пројектила, те друге војне опреме увелико је смањио зависност извођења дејстава у нападној операцији од метеоролошких услова. Размишљати о маневру само у оквиру постојања точка и гусенице је погрешно; земљиште треба користити за заштиту јединица у смислу неухватљивости јединица и остварења што ефикасније ватре, а покретљивост за постизање што већег темпа напада.

За преживљавање јединица КоВ-а на бојишту неопходна је међусобна подршка и подршка других видова. Међусобна подршка јединица Копнене војске у нападној операцији може бити ефикасна само ако се води рачуна о усклађивању ватре и покрета јединица. Ова два елемента у нападној операцији су нераздвојна. За благовремено отварање прецизне и интензивне ватре јединице треба зналачки да се воде на бојишту, односно маневар треба потчињавати успешном извршењу ватрених задатака. За правце напада треба бирати најравније деонице, избегавати покрет јединица на бочним нагибима и по неравном земљишту преко отворених површина. Ради маскирања покрета потребно је настојати да се јединице крећу између и преко жбуња, избегавати кретање гребенима коса и висова на којима се јединице оцртавају и непријатељ може јасно да их види. Треба настојати да се за маневар јединица користе деонице у сенци дрвећа и зграда. Он се изводи тако да за време ватреног дуела оклопне јединице буду окренуте предњом страном борбених возила. За ватрена дејства препоручљиво је да се јединице зауставе на равном делу земљишта и, по могућности, у заклону или иза маске, а тиме да видљивост буде добра и да ништа не смета отварању ватре. Тешко је ускладити ове често противречне захтеве у току извођења маневра. У будућности нападне операције треба изводити у што краћем времену ради смањења губитака и очувања борбених способности јединица Копнене војске. Зато њихова увежбаност и оспособљеност треба да буде што боља, како би што ефикасније решавале задатке у евентуалним нападним операцијама.

Литература

- [1] Радомир Марјановић: „Општа војна географија”, Војноиздавачки завод, Београд, 1983.
- [2] Ричард Е. Симпкин: „Надметање у брзини маневра”: Војна штампарија, Београд, 1991.
- [3] „Војни лексикон”: Војноиздавачки завод, Београд, 1981.
- [4] Група аутора: Уџбеник за Војне академије и факултете општенародне одбране „Тактика борбених дејстава тактичких јединица КоВ ЈНА и територијалне одбране” Војноиздавачки завод, Београд, 1981.
- [5] Бранко Шипка: „Тактика оклопних јединица – 1” Медија центар, Београд, 2016.
- [6] Генералштаб Војске Србије: „Доктрина операција Војске Србије”, Медија центар, Београд, 2012.
- [7] Управа за обавештајно–извиђачке послове (Ј-2) Генералштаба Војске Србије: „Упутство за обавештајну припрему бојишта”, Медија центар, Београд, 2015.
- [8] Управа за обавештајно–извиђачке послове (Ј -2) Генералштаба Војске Србије: „Анализа терена у операцијама ВС” – приручник, Медија центар, Београд, 2013.
- [9] Команда Копнене војске: „Правило бригада Копнене војске”, Ниш, 2014.
- [10] Савезни секретаријат за народну одбрану: „Правило оклопна и механизована бригада”, Војноиздавачки завод, Београд, 1976.